

Harri Hietala – Keijo Kaivanto

VUOSILOMALAKI KÄYTÄNNÖSSÄ

Alma Talent
Helsinki 2019

4., uudistettu painos

Copyright © 2019 Alma Talent Oy ja tekijät

Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-3986-5

ISBN 978-952-14-3987-2 (verkkokirja)

Kannen sarja-asu: Heikki Sallinen

Taitto: Marja-Leena Saari

Paino: BALTO print, 2019 Liettua

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Tilaa Vuosilomalaki käytännössä -kirja Alma Talent Shopista:
shop.almatalent.fi

ESIPUHE 1. PAINOKSEEN

Vuosilomalaki on työsopimuslain ja työaikalain ohella keskeisintä työlaainsäädäntöä, kun tarkastellaan kaikkien työnantajien ja työntekijöiden toimintaa. Laki kuuluu työsuojelulainsäädäntöön ja sillä on merkittävä sosiaalinen ja toiminnallinen aspekti. Työnantajan kannalta vuosilomalain mukaiset velvoitteet merkitsevät toiminnan suunnittelua ja sopeuttamista siten, että lomat voidaan antaa yrityksen toiminnan kannalta järkevästi ja samalla tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Vuosilomien antaminen on myös merkittävä kustannustekijä. Toisaalta laki antaa työntekijöille mahdollisuuden lepoon, elpymiseen, perheen yhdessäoloon, harrastuksiin ja uusiutumiseen. Tämä merkitsee työnantajalle työkykyistä ja kehittyvää henkilöstöä. Vuosiloma vaikuttaa sekä vuosityöaikaan että elinikäiseen työaikaan, ja se pitää ottaa työn, työaikojen ja työyhteisön muiden asioiden suunnittelussa huomioon.

Vuosilomalaki on nyt kokonaisuudessaan uudistettu ja sen uudistamisessa on otettu huomioon EU:n velvoittavat direktiivit (mm. työaikadirektiivi), mutta laki vastaa keskeisiltä periaatteiltaan vanhaa vuosilomalakia. Erityisesti on muutettu loman ansaintasääntöjen ulkopuolella olevien työntekijöiden asemaa. Valtioneuvosto asetti vuoden 2001 alusta lukien komitean selvittämään vuosilomalain kokonaisuudistusta. Komitea antoi mietintönsä vuoden 2004 alussa. Lausuntokierroksen jälkeen hallitus antoi esityksen vuosilomalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi vuoden 2004 lopussa (HE 238/2004). Eduskunnassa laista antoi lausuntonsa perustuslakivaliokunta (1/2005) ja työ- ja tasa-arvovaliokunta (2/2005). Eduskunta hyväksyi lain 18.3.2005. Uusi vuosilomalaki (163/2005) tuli voimaan 1.4.2005.

Eduskunta edellytti lakia hyväksyessään, että hallitus yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa seuraa, millaisia sopimuksia vuosiloman osan pitämisestä lyhennettynä työaikana käytännössä tehdään ja miten niissä toteutuu yhtäältä työntekijän aloiteoikeus ja toisaalta vuosiloman pitäminen sellaisissa osissa, että niillä voidaan katsoa olevan merkitystä vuosiloman työsuojelullisen tarkoituksen kannalta, sekä antaa asiasta selvityksen työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle vuoden 2008 loppuun mennessä.

Vuosilomalain oikea ja varma soveltaminen on tärkeää työnantajan ja työntekijän välisen luottamuksen kannalta. Tämän kirjan tarkoituksena on kertoa tiivistetysti vuosilomalain käytännön soveltaminen sekä soveltamiskäytäntö kommentaarina. Tämän vuoksi kirjassa käydään vuosilomalaki pykäläjärjestyksessä. Uudessa vuosilomalaissa on merkittävästi kokonaan uusia säännöksiä, mutta esim. vanhat periaatteet vuosiloman ansainnasta ja vuosilomapalkasta ovat edelleen voimassa. Kunkin pykälän yhteydessä käydään ensin läpi lyhyesti keskeinen sisältö, muutokset verrattuna vanhaan lakiin ja säännöksen voimantulo käytännössä. Sen jälkeen käydään läpi pykälän soveltaminen käytännössä esimerkkeineen, työehtosopimusperiaatteet, asiakirjakaavat ja oikeuskäytäntö. Jokaisen pykälän lopussa on vielä muistilista pykälän keskeisimmistä käytännön soveltamiseen liittyvistä asioista. Kirjan liitteenä on lakitekstien lisäksi keskusjärjestöjen lomapalkkasopimus ja esimerkkejä työehtosopimusmääräyksistä. Kirja sisältää myös asiahakemiston.

Toivomme, että kirjasta on hyötyä vuosilomalain soveltamisessa yrityksissä. Toivomme myös saavamme lukijoilta kirjasta palautetta joko suoraan meille tai kirjan kustantajalle.

Helsingissä 4.4.2005

Harri Hietala
varatuomari

Keijo Kaivanto
varatuomari

ESIPUHE 3., UUDISTETTUUN PAINOKSEEN

Nykyinen vuosilomalaki on tätä esipuhetta kirjoitettaessa ollut voimassa yli kahdeksan vuotta Vuosilomalakia on muutettu vain kaksi kertaa tänä aikana. Ensimmäinen muutos (28.12.2007/1448, voimaan 1.1.2008) aiheutui uudesta siviilipalveluslaista, ja myös asevelvollisuuslaki muuttui samoihin aikoihin. Toinen muutos (12.4.2013/276) koski lomapalkan laskentasäännösten muutoksia (voimaan 1.5.2014) ja karenssin poistoa loman aikana työkyvyttömyysajasta (voimaan 1.10.2013).

Työehtosopimusten soveltamiseen em. muutokset eivät vaikuta niiden voimassaoloaikana, ellei toisin sovita.

Kahdeksan vuoden aikana on saatu useita työneuvoston lausuntoja, joilla on merkitystä vuosilomalakia sovellettaessa. Kirjaa uudistettaessa on otettu huomioon uusi oikeuskäytäntö sekä työehtosopimuksissa ja soveltamiskäytännössä tapahtuneet muutokset.

Kirjan rakenne perustuu pykäläkohtaiseen tarkasteluun, jossa pykälän jälkeen on koottu lista keskeisestä sisällöstä, sen jälkeen selostettu sisältöä ja soveltamista oikeustapauksineen. Loppuun on koottu muistilista pykälän soveltamisessa muistettavista keskeisistä asioista. Myös kokonaisuuksia selventäviä kaavioita on lisätty.

Kirjan liitteenä on lakitekstien lisäksi keskusjärjestöjen lomapalkkasopimus ja esimerkkejä työehtosopimusmääräyksistä sekä listaus työneuvoston ratkaisuihin. Kirja sisältää myös asiahakemiston.

Toivomme, että kirjan käyttäjillä on hyötyä vuosilomalain soveltamisessa yrityksissä. Toivomme myös saavamme lukijoilta palautetta kirjasta joko suoraan kirjoittajille tai kirjan kustantajalle.

Helsingissä 24.6.2013

Harri Hietala
varatuomari

Keijo Kaivanto
varatuomari

ESIPUHE 4., UUDISTETTUUN PAINOKSEEN

Nykyinen vuosilomalaki on tätä esipuhetta kirjoitettaessa ollut voimassa lähes viisitoista vuotta. Edellisessä painoksessa oli esillä vuosilomalain muutokset vuoden 2005 ja vuoden 2013 välillä.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa ollutta vuosilomalain uudistusta ei saatu toteutettua. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa tavoitteena on vuosilomalain uudistaminen seuraavasti:

Uudistetaan vuosilomalaki. Selvitetään mahdollisuudet joustavoittaa lomien käyttöä ja siirtämistä työpaikan vaihtotilanteissa (esimerkiksi lomapankki) lyhyissä työsuhteissa työskentelevien yhdenvertaisuuden parantamiseksi.

Edellisen painoksen (2013) jälkeen vuosilomalakia on muutettu kolme kertaa:

- Vuosilomalain muutoksella (182/2016) rajoitettiin äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalta kertyvää vuosilomaa enintään kuuteen kuukauteen. Samalla otettiin käyttöön kuuden ensimmäisen työkyvyttömyyspäivien omavastuu ilman siirto-oikeutta. Kuitenkin neljän viikon vuosiloma turvataan tällöinkin, jos sellainen on ansaittu. Vuosilomalain muutos tuli voimaan 1.4.2016.
- Vuosilomalain muutoksella (346/2019) muutoksilla turvattiin työaikadirektiiviä koskevassa oikeuskäytännössä edellytetyt vähimmäisvaatimukset oikeudesta neljän viikon palkalliseen vuosilomaa täydentäviin lisävapapäiviin sairaudesta, tapaturmasta tai lääkärin määräämästä, ammattitaudin tai tapaturman johdosta työkyvyn palauttamiseksi tai säilyttämiseksi annettavasta lääkinnällisestä kuntoutuksesta johtuvasta poissaolosta huolimatta. Oikeutta lisävapapäiviin ei kuitenkaan ole enää sen jälkeen, kun poissaolo on yhdenjaksoisesti jatkunut yli 12 kuukautta. Vuosilomalain muutos tuli voimaan 1.4.2019 eli muutos koskee sen jälkeen ansaittavia vuosilomia.
- Vuosilomalain muutoksella (875/2019) toteutetaan uuden työaikalain (872/2019) soveltamisalan mukainen muutos vuosilomalain soveltamisalaan. Kotityöntekijät ovat vuoden 2020 alusta lukien kuuluneet työaikalain piiriin, joten kotityöntekijöihin sovelletaan vuosilomalakia 1.1.2020 lukien.

Edellisen painoksen jälkeen on saatu useita työneuvoston lausuntoja, joilla on merkitystä vuosilomalakia sovellettaessa. Kirjaa uudistettaessa on otettu huomioon uusi oikeuskäytäntö sekä työehtosopimuksissa ja soveltamiskäytännössä tapahtuneet muutokset.

Kirjan rakenne perustuu pykäläkohtaiseen tarkasteluun, jossa pykälän jälkeen on koottu lista keskeisestä sisällöstä, sen jälkeen selostettu sisältöä ja soveltamista oikeustapauksineen. Loppuun on koottu muistilista pykälän soveltamisessa muistettavista keskeisistä asioista. Myös kokonaisuuksia selventäviä kaavioita on lisätty.

Kirjan liitteenä on lakitekstien lisäksi lomapalkkasopimus ja esimerkkejä työehtosopimusmääräyksistä sekä listaus työneuvoston ratkaisuksista. Kirja sisältää myös asiahakemiston.

Toivomme että kirjasta on käyttäjilleen hyötyä vuosilomalain soveltamisessa yrityksissä. Toivomme myös saavamme lukijoilta palautetta kirjasta joko suoraan kirjoittajille tai kirjan kustantajalle.

Helsingissä 14.11.2019

Harri Hietala
varatuomari
harri.hietalag@gmail.com

Keijo Kaivanto
asianajaja, varatuomari
keijo.kaivanto@kak-laki.fi

SISÄLLYS

ESIPUHE 1. PAINOKSEEN	5
ESIPUHE 3., UUDISTETTUUN PAINOKSEEN	7
ESIPUHE 4., UUDISTETTUUN PAINOKSEEN	8

LUKU 1 YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 SOVELTAMISALA	21
1.1 Työsuhteessa olevat	22
1.2 Työsuhteen tunnusmerkistö	23
1.3 Käytännön rajanvetotilanteita	28
1.4 Virkasuhteet	33
2 SOVELTAMISALARAJAUKSET	43
2.1 Työn keskeytyneenä oleminen	44
2.2 Työnantajan perheenjäsenet	45
3 SÄÄNNÖSTEN PAKOTTAVUUS	47
3.1 Pakottavuus ja sopimusoikeus	47
3.2 Soveltaminen käytännössä	48
4 MÄÄRITELMÄT	53
4.1 Lomanmääräytymisvuosi	54
4.2 Lomakausi	54
4.3 Arkipäivä	54
4.4 Loman yhteydessä annettavat vapaapäivät	55

LUKU 2 VUOSILOMAN PITUUS

5 VUOSILOMAN ANSAINTA	59
5.1 Vuosiloman ansainnan pääsääntö	60
5.2 Toisen yrityksen palvelukseen siirtyminen ja edellisen työnantajan määräysvalta	61

5.3	Asevelvollisuus-, naisten vapaaehtoisen asepalvelu- ja siviilipalvelusajan vaikutus vuosiloman ansaintaan.....	62
6 	TÄYSI LOMANMÄÄRÄYTYMISKUUKAUSI	67
6.1	14 päivän sääntö.....	68
6.2	35 tunnin sääntö.....	70
6.3	Erityistilanteet.....	71
7 	TYÖSSÄOLON VEROINEN AIKA	73
7.1	Työnantajan lakisääteinen palkanmaksuaika työssäolon veroista.....	76
7.2	Työssäolopäivien veroiset päivät ja tunnit.....	79
7.3	35 tunnin säännön piiriin kuuluvien työntekijöiden poissaolojen laskeminen.....	88
7.4	Työssäolopäivien veroisten päivien yhteensovittaminen ..	91
7.5	Oikeus vuosilomaa täydentäviin lisävapaapäiviin sairaudesta, tapaturmasta tai lääkinnällisestä kuntoutuksesta johtuvan poissaolon ajalta.....	97
8 	TYÖNTEKIJÄN OIKEUS VAPAASEEN	101
8.1	Toistaiseksi voimassa oleva työsuhde.....	102
8.2	Toistuvat määräaikaiset työsuhteet.....	104
8.3	Työntekijän ilmoitus vapaan käytöstä ja vapaan antaminen.....	105

LUKU 3 VUOSILOMAPALKKA

9 	YLEISSÄÄNNÖS VUOSILOMAPALKKASTA	111
9.1	Vuosilomapalkkaa koskeva yleissäännös.....	112
9.2	Luontoisedut.....	113
10 	VIIKKO- TAI KUUKAUSIPALKKAAN PERUSTUVA VUOSILOMAPALKKA	115
10.1	Kuukausi- tai viikkopalkkaisen lomapalkka.....	116
10.2	Lomapalkka loman poiketessa palkanmaksukaudesta ..	120
10.3	Keskimääräinen viikko- tai kuukausipalkka lomapalkkana.....	121

11 KESKIPÄIVÄPALKKAAN PERUSTUVA VUOSILOMA- PALKKA	123
11.1 Keskipäiväpalkkaan perustuva vuosilomapalkka	125
11.2 Lomapäivien määrän mukaiset kertoimet	126
11.3 Keskimääräisen päiväpalkan laskeminen	127
11.4 Neli- tai kuusipäiväistä työviikkoa tekevät	130
11.5 Työehtosopimusperiaatteita	130
12 PROSENTTIPERUSTEINEN VUOSILOMAPALKKA	135
12.1 Prosenttiperusteinen vuosilomapalkka	136
12.2 Laskennalliset lisäykset työssäoloajan palkkaan	137
13 PALVELURAHOIHIN PERUSTUVA VUOSILOMAPALKKA	141
14 LOMAPALKAN LASKENTASÄÄNTÖ MUUTOSTILANTEISSA	143
14.1 Lomapalkan laskentatavan määräytyminen	144
14.2 Lomapalkan laskutavasta sopiminen	144
14.3 Lomapalkan ja lomakorvauksen laskeminen erikseen	145
15 VUOSILOMAPALKAN MAKSAMINEN	147
15.1 Vuosilomapalkan maksaminen	147

LUKU 4 LOMAKORVAUS

16 LOMAKORVAUS TYÖSUHTEEN AIKANA	153
16.1 Lomakorvaus työsuhteen aikana	154
17 LOMAKORVAUS TYÖSUHTEEN PÄÄTTYESSÄ	157
17.1 Lomakorvaus työsuhteen päättyessä	158
17.2 Työsuhteen alun ja lopun yhdistäminen	159
17.3 Lomakorvauksen suuruuden laskeminen	159
17.4 Lomakorvaus, kun lomapäiviä ei ole ansaittu	160
18 SOPIMUS VUOSILOMAETUUKSIEN SIIRTÄMISESTÄ	161
18.1 Sopimus vuosilomaetuuksien siirtämisestä	161
19 LOMAKORVAUKSEN MAKSAMINEN	163
19.1 Lomakorvauksen maksaminen, kun lomapäiviä ei kerry	164
19.2 Ase- ym. palvelukseen siirtyvän lomakorvaus	164
19.3 Lomaraha – lomaltapaluuraha	166

LUKU 5 VUOSILOMAN ANTAMINEN

20 	VUOSILOMAN ANTAMISAJANKOHTA	177
	20.1 Työnantajan määräämisoikeus vuosiloman ajankohdasta	178
	20.2 Kesäloma, talviloma ja loman jakaminen työn käynnissä pitämiseksi	179
	20.3 Kausiluontoinen työ	180
21 	VUOSILOMAN JAKAMISESTA JA AJANKOHDASTA SOPIMINEN TYÖSUHTEEN KESTÄESSÄ	183
	21.1 Vuosiloman jakamisesta sopiminen – 12 arkipäivän sääntö	184
	21.2 Vuosiloman sijoittamisesta sopiminen	185
	21.3 Työsuhteen päätyminen ja ansaitun loman pitäminen ...	186
	21.4 Loman pitäminen lyhennettynä työaikana	186
22 	TYÖNTEKIJÖIDEN KUULEMINEN	189
	22.1 Työntekijöiden kuuleminen	190
	22.2 Asiakirjakaavat	193
23 	VUOSILOMAN AJANKOHDASTA ILMOITTAMINEN	195
	23.1 Yleinen loma-ajankohdan ilmoitusaika	196
24 	VUOSILOMAN SIOJITTAMINEN TYÖNTEKIJÄN VAPAAJAKSOLLE	199
	24.1 Loman alkaminen työntekijän vapaapäivänä	200
	24.2 Loman sijoittaminen äitiys- ja isyysvapaalle	201
	24.3 Muut vapaaajaksot	202
25 	TYÖKYVYTTÖMYYS LAKISÄÄTEISEN VUOSILOMAN ALKAESSA JA AIKANA	205
	25.1 Loman siirto ja työkyvyttömyys ennen lomaa	206
	25.2 Loman siirto ja työkyvyttömyys loman aikana	207
	25.3 Selvitys työkyvyttömyydestä	208

26 TYÖKYVYTTÖMYYDEN VUOKSI SIIRRETYN VUOSILOMAN AJANKOHTA	211
26.1 Työkyvyttömyyden vuoksi siirretyn vuosiloman ajankohta	212
26.2 Työnantajan ilmoitusaika	213
27 VUOSILOMAN SÄÄSTÄMINEN	215
27.1 Työntekijän oikeus säästää vuosilomaa	217
27.2 Työntekijän sopimus vuosiloman säästämisestä	217
27.3 Neuvottelu säästövapaista työnantajan kanssa	218
27.4 Säästövapaan pitäminen ja sopimus säästövapaasta	218
27.5 Säästövapaa-ajan palkka ja lomakorvaus	220
27.6 Muiden vapaiden kytkeminen säästövapaaseen	221
27.7 Työehtosopimusperiaatteet joustovapaaseen vaihtamisesta	223
27.8 Työehtosopimusten yleinen joustovapaamääräys	225
27.9 Säästövapaiden kirjaaminen	225
27.10 Asiakirjakaavat	225

LUKU 6 ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

28 VUOSILOMAPALKKALASKELMA	231
29 VUOSILOMAKIRJANPITO	235
29.1 Kirjanpitovelvollisuus	236
29.2 Tietojenantamisvelvollisuus	237
29.3 Vuosilomakirjanpidon säilyttäminen	237
30 POIKKEAMINEN TYÖEHTOSOPIMUKSELLA	239
30.1 Poikkeaminen työ- tai virkaehtosopimuksella	240
30.2 Järjestäytymättömät työntekijät sekä sopimukseton tila	242
30.3 Julkisen sektorin sopimusosapuolet	242
31 YLEISSITOVAN TYÖEHTOSOPIMUKSEN LAISTA POIKKEAVAT MÄÄRÄYKSET	245
31.1 Yleissitovan työehtosopimuksen soveltamisrajoitukset	246
31.2 Paikallinen sopiminen	247
31.3 Lomarahan muuttaminen joustovapaaksi	247

32 LAISSA SÄÄDETTYÄ PIDEMPI VUOSILOMA	249
32.1 Laissa säädettyä pidempi loma työ- tai virkaehto- sopimuksessa	250
32.2 Työnantajan ja työntekijän sopimus pidemmästä lomasta	250
33 VALTION VIRKAMIESTEN PIDEMPI VUOSILOMA	253
33.1 Valtion virkamiesten pidempi vuosiloma	254
33.2 Toisin sopiminen virkaehtosopimuksella	255
34 KANNEAIKA	257
34.1 Vuosilomapalkan ja -korvauksen vanheneminen ja kanneaika työsuhteen kestäessä	258
34.2 Vuosilomapalkan ja -korvauksen vanheneminen ja kanneaika työsuhteen päätyttyä	259
34.3 Työnantajan ja työntekijän välillä sovittu lakia pidempi loma	260
34.4 Lomarahan vanheneminen	260
35 NÄHTÄVÄNÄPITO	263
36 TYÖNEUVOSTON LAUSUNTO	265
37 VALVONTA	267
38 RANGAISTUSSÄÄNNÖKSET	269
38.1 Työsuojelurikkomus	270
38.2 Työaikasuojelurikos	271
38.3 Syytteeneseenpano-oikeus	271

LUKU 7 VOIMAANTULO JA SIIRTYMÄSÄÄNNÖKSET

39 VOIMAANTULO	277
39.1 Lain voimaantulo	278
39.2 Kumotut säännökset	278
39.3 Viittaukset muissa laeissa	278

40 SIIRTYMÄSÄÄNNÖKSET	281
40.1 Työ- ja virkaehtosopimuksia koskeva siirtymäsäännös	282
40.2 Lomapalkkaa ja lomakorvausta koskeva siirtymäsäännös	282
 LUKU 8 VANHEMPAINRAHA-AJALTA SUORITETTAVIEN VUOSILOMAKUSTANNUSTEN KORVAAMINEN TYÖNANTAJALLE	285
 LIITTEET	
Liite 1 Vuosilomalaki 18.3.2005/162	291
Liite 2 Lomapalkkasopimus EK-SAK 2005	303
Liite 3 Rakennusalan työntekijäin vuosilomia koskeva työehtosopimus	305
Liite 4 Esimerkkejä työehtosopimusten lomarahaa/lomaltapaluu- rahaa koskevista sopimusmääräyksistä	307
Liite 5 Esimerkkejä joustovapaata koskevista työsopimus- määräyksistä	314
Liite 6 Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224 (14 luku)	318
Liite 7 Työneuvoston lausunnot vuoden 2005 vuosilomalaista vuosina 2005–2019	320
 OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	325
ASIAHAKEMISTO	329